

Editoriaal

Waar zijn we mee bezig als weloverwogen rechterlijke beslissingen niet uitgevoerd worden?

Op de dag dat ik dit edito schreef over de tekorten in de jeugdhulp en andere prangende problemen waar jongeren en hun gezinnen mee worstelen had ik twee zittingen, eentje in mijn kabinet en eentje in 'de psychiatrie'. Een meisje verbleef al maanden in Beernem naar aanleiding van een jeugddelict. Eigenlijk was men gewoon aan het wachten op een plekje in 'veilig verblijf', voor haar verontrustende opvoedingssituatie (VOS). Stuitend. Al even stuitend was de zitting in verband met een gedwongen opname. Het meest acute suïcidegevaar was geweken en het meisje vroeg om hulp. Maar vooralsnog was er geen enkel perspectief op behandeling ...

Maar dan viel het verdict over de Reuzegomzaak. Het onbegrip, de verontwaardiging en woede van een deel van de bevolking overstemde alles. Zowat iedereen had een mening over het arrest van het hof van beroep, meestal zonder zelfs maar het arrest te hebben gelezen. De nuance was ver zoek. Politici van verschillende partijen gaven commentaar op de toegekende straffen, de ene al explicieter dan de andere. "Klassenjustitie", opperden enkele journalisten en YouTubers, om vervolgens de mogelijke eigen misstap danig te relativiseren of weg te rechtvaardigen in een volgende editie. Maar niemand die iets kon vertellen over hoe rechters recht spreken.

Jaja, rechters passen de wet toe. De wet bepaalt de mogelijkheden en bepaalt de strafvork. Op basis van alle elementen van het dossier en al wat gebeurt tijdens de zitting kiest de rechter in eer en geweten een gepaste sanctie. Maar wat gebeurt er in het hoofd van de (jeugd)rechter? Dan wordt het moeilijk. Ik vraag mij soms zelf af wat doorslaggevend is (geweest).

Het jeugddelinquentiedecreet geeft mooie algemene principes en somt op met welke criteria de jeugdrechter moet rekening houden. Dat zijn er wel wat. Het proportionaliteitsbeginsel en het subsidiariteitsbeginsel zijn *key*. Daarnaast moet de jeugdrechter rekening houden met de ernst van de feiten, de gevolgen voor het slachtoffer, de persoonlijkheid en context van de verdachte/dader, eventuele recidive, de veiligheid van de maatschappij, enzovoort. Voorbestrafing is uit den boze. En we mogen het iemand niet kwalijk nemen dat iemand zichzelf niet beschuldigt. De verdachte mag dus zwijgen, liegen, of niet alles vertellen wat hij weet.

Men zegt dat rechters (te) vaak oordelen 'vanuit de buik'. Dan nemen emoties of indrukken de bovenhand, wordt een beslissing genomen, waarna er een sausje van rationaliteit over komt. Voeg daar dan bepaalde studies aan toe die suggereren dat ook de knorrende maag van een rechter een rol kan spelen bij diens humeur of spanningsboog. Of inzichten uit de wetenschap die aantonen dat chemische pro-

cessen in het brein *de facto* beslissingen nemen, tot zelfs een tiental seconden voor de rationele beslisser dént dat hij of zij weloverwogen heeft gekozen. Zou het?

Ik ben geen robot. Waar mijn wieg stond, heeft mij mee bepaald. Ik heb dingen ervaren, privé en professioneel. Ik heb mijn goede en minder goede kanten. Ongetwijfeld heb ik vooroordelen en stereotiepe ideeën waar ik mij zelfs niet van bewust ben. Zijn mijn beslissingen dan wel oké?

De keuzes die ik maak zijn doorgaans goed overwogen. Ik wapen mezelf tegen mezelf en tegen eerste indrukken. Ik heb geleerd om – voor zover dat kan – mezelf tussen haakjes te plaatsen. Daar heb ik een aantal technieken voor. Die pas ik in meerdere of mindere mate toe in mijn denkproces.

Zelfkennis is het begin van de wijsheid, zegt men. Hoe ouder ik word, hoe meer ik mij bewust ben van wat mij triggert, van wat mij stoort of gevoelsmatig raakt en beïnvloedt. Een voorbeeldje: tranen durf ik al eens (te) snel te taxeren als krokodillentranen; ze wekken weerstand en ergernis op. Want voor mij zijn authenticiteit en eerlijkheid erg belangrijke waarden. Vermoed ik dat een jongere of zijn ouders dat niet zo belangrijk vinden, dan moet ik oppassen. Ik tracht dan die gevoelens ergens te isoleren in mijn hoofd en herhaal de mantra van mijn vroegere mentor, mevrouw Hänsch. Zij zei: *“Vergeet nooit dat je jouw waarden en normen nooit mag projecteren of in de plaats mag stellen van die van de gezinnen die wij te zien krijgen.”*

Overleggen helpt. Aan een collega vertellen waar je mee worstelt, helpt om gedachten te structureren en klaarder te zien in de warboel van overwegingen. Jeugdrechters moeten echter meestal te rade gaan bij zichzelf. Het contrapunt-denken komt me vaak tegemoet. Daar waar ik gevoelsmatig A zou beslissen, werk ik meteen in mijn hoofd het tegengestelde uit. *“Du choc des idées jaillit la lumière”*, als het ware. Ik zorg voor debat in mijn hoofd en breng telkens de gevolgen van keuze A en B mee in rekening.

Ik denk niet dat het meespeelt, maar voor alle zekerheid probeer ik mogelijke discriminaties op basis van gender, afkomst of cultuur te neutraliseren. In gedachten vervang ik een jongen door een meisje of omgekeerd, en check wat ik in die hypothese zou beslissen. Of iemand met een andere achtergrond of huidskleur dan de mijne, vervang ik door iemand die meer op mij lijkt. Of omgekeerd. Niet alles is zo weg te filteren natuurlijk. Een moeilijke schoolcarrière of problemen met een van de ouders thuis of financiële zorgen en stress, durven al eens risicofactoren zijn die leiden tot een ingrijpendere reactie (lees: geslotenheid), in vergelijking met diegenen die kunnen terugvallen op een stabiel netwerk. Dan komen de grote principes en het verbod op voorbestrafing weer op de proppen.

Keuze gemaakt? Voor jeugdrechters is het nog niet gedaan, want welke reactie is realiseerbaar? Hoelang is het wachten op delictgerichte contextbegeleiding? Als ik een gemeenschapsdienst of een vorming opleg, wanneer kan die dan starten? Is er plaats beschikbaar in een gemeenschapsinstelling? Wat kan er gebeuren om de verontrustende situatie aan te pakken, en wanneer? Kan die jongere wel veilig naar huis?

En zo komen we weer op de schrijnende crisis in de jeugdzorg, de capaciteitskorten in de kinder- en jeugdpsychiatrie, de onmogelijkheid van zowat iedereen om om te gaan met agressie en onveiligheid, de wachtlijsten voor alles ... Stuitend.

Christian Denoyelle
(Leidend) Jeugdrechter
Rechtbank van eerste aanleg Antwerpen